

*Ходаковська О. О.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов № 1**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СПЕЦИФІКА АНГЛОМОВНОГО ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті досліджується англomовний юридичний дискурс в аспекті перекладу та стандартизації. Визначено його характерні риси, розглянуто причини виникнення ускладнень і непорозумінь у правничих текстах, запропоновані шляхи їх усунення.

Ключові слова: англomовний юридичний дискурс, переклад, мова права, юридична термінологія.

Постановка проблеми. Проблеми перекладу правничих текстів постійно постають унаслідок впливу позамовних чинників: процесів глобалізації та Європейської інтеграції. Незважаючи на значну кількість досліджень, недостатньо вивчені особливості перекладу англomовного юридичного дискурсу. Метою статті є дослідження особливостей перекладу англomовних юридичних текстів, які належать до *legalese*. Об'єктом аналізу є оригінальні англomовні юридичні тексти, їхні переклади українською, а предметом аналізу – український і британський юридичний дискурс. Актуальність дослідження полягає в тому, що вивчення зазначених питань сприятиме висвітленню важливих аспектів сучасної теорії перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англomовна юридична термінологія є досить складною для перекладу. Унаслідок значних відмінностей правових систем України й Великої Британії англійські юридичні терміни не є тотожними нормативним поняттям української терміносистеми. Наявність інститутів, які властиві виключно юридичній системі Великої Британії та відсутні в українській, призводять до виникнення таких термінологічних одиниць, які не мають еквівалентів. Отже, постають питання адекватного перекладу юридичного дискурсу і юридичної термінології, яка міститься в законах, угодах, вимогах, положеннях тощо. З перекладом юридичного дискурсу пов'язані труднощі, спричинені специфічними рисами англійської та української правових систем і мов. Аспект перекладу та тлумачення юридичних документів висвітлювали В.С. Виноградов, А.В. Федоров, В.Н. Комісаров, В.І. Карабан, Р.П. Зорівчак, М.Й. Коржанський, Т.Р. Кияк, М.М. Полужин, Л.М. Черноватий та багато інших. Правничий дискурс, на думку Отто Вальтера (Otto Walter), може бути поділений на чотири категорії залежно від функціональних галузей права, а саме: 1) мова законів (правові тексти, призначені законодавцем як для фахівців, так і нефахівців (закони, постанови тощо)); 2) мова юридичної науки та експертиз (коментарі й обговорення фахових питань у межах професійної комунікації); 3) мова відомчого писемного спілкування (формуляри, повістки тощо); 4) адміністративний жаргон (неофіційне обгово-

рення спеціальних питань фахівцями) [8, с. 44–57]. Як відомо, маркером юридичного дискурсу є ситуація комунікації в юридичній сфері, а головною складовою – текст юридичного документа. Не підлягає сумніву те, що мова юридичного дискурсу є не лише надзвичайно складною (навіть для носіїв мови, які не мають юридичної освіти), а й інколи незрозумілою власне і для фахівців. Як зазначив Д. Мельников (Mellinkoff) [7, с. 45]: “*legalese is a way of preserving a professional monopoly by locking the trade secrets in the safe of unknown tongue*”. Термін *legalese* має кілька тлумачень, найбільш вдалим вважаємо таке визначення: «Це особлива юридична мова, особлива манера побудови фраз і речень, яка для осіб, необізнаних у тонкощах англійської юридичної термінології, дуже часто видається позбавленою змісту» [2].

Юридична мова як мова суспільного інституту права та науки про нього характеризується такими рисами:

1) використанням графічних засобів для логічного виокремлення компонентів тексту на письмі: COMES NOW the Plaintiff herein, John Smith, by and through his undersigned counsel and the law firm of Kirk, Spock, and McCoy, P.C., and pursuant to the Colorado Rules of Civil Procedure, for his Complaint against the Defendant herein, Mary Jones, states and alleges as follows;

2) значною кількістю складнопідрядних речень з двома та більше підрядними: In this case, which involves a group of corporate directors who failed to properly represent the interests of the shareholders, the plaintiffs cannot bring their claim in federal court because the plaintiffs and defendants were all citizens of the same state and the only issues to be tried were matters of state law;

3) майже повною відсутністю знаків пунктуації (окрім крапки). Пітер Батт (Peter Butt) наводить приклад юридичного тексту, у якому, за його підрахунками, 763 слова, лише 2 коми і 1 крапка з комою: Also interest upon all such moneys as aforesaid or on so much thereof as shall for the time being be owing or payable or remain unpaid without (unless the Bank otherwise in writing agrees) allowing credit for any credit balance in any account or accounts of the Mortgagor and the Debtor or either of them either alone or jointly with any other person with the Bank at the rate or respective rates agreed upon in writing if any and in the absence of any such agreement then without prior or other notice to the Mortgagor or to the Debtor at such rate or rates as the Bank from time to time determines: except as otherwise provided by the terms of any agreement in writing relating to the whole or part of such moneys such interest shall accrue from day to day and shall be computed from the day or respective days of such moneys being paid or disbursed or becoming owing and at the end

of every period of such duration as the Bank may from time to time determine and ending at the end of such day as the Bank may from time to time determine [...] that the amount of moneys deemed to have remained unpaid shall not include such sums as the Bank shall have received in respect thereof. Також він звертає увагу на ще один досить показовий уривок, написаний надзвичайно складною мовою та майже позбавлений пунктуації: The tenant shall] when where and so often as occasion requires well and sufficiently ... repair renew rebuild uphold support sustain maintain pave purge scour cleanse glaze empty amend and keep the premises and every part thereof... and all floors walls columns roofs canopies lifts and escalators ... shafts stairways fences pavements forecourts drains sewers ducts flues conduits wires cables gutters soil and other pipes tanks cisterns pumps and other water and sanitary apparatus thereon with all needful and necessary amendments whatsoever ... [4];

4) вживанням архаїзмів і канцеляризмів: hereafter, theretofore, whereby, herein, therein, whereas тощо: As stated heretofore, the landlord's conduct created, caused, and resulted in serious bodily harm and massive injuries, to wit: a broken and mangled left leg, lacerations to the aforementioned leg, and several broken digits on the foot attached to said leg, in witness whereof was the spouse of the injured party;

5) використанням запозичень з латинської та французької мов: will and testament; In cases involving something quid pro quo, a prosecutor may be eligible for certain goods;

6) зловживанням сполучником "of": The Court previously advised the Defendant of the fact that there was no factual basis for such an instruction;

7) використанням синонімів: final and conclusive, breaking and entering, aid and abet.

Основними рисами юридичного дискурсу вважають оперування термінами, які мають особливе юридичне значення: consideration – зустрічне задоволення, instrument – юридичний документ тощо; уживання юридичних штампів: Know all men by these presents. – Доводиться до загального відома, for and on behalf – від імені та зі дорученням empowered and authorized – наділений правами та повноваженнями, power and authority – права та повноваження.

Пітер Батт вказує на причину виникнення legalese. На його думку, існує кілька причин, які призводять до такого ускладнення документа, коли нефахівцеві важко зрозуміти, про що йдеться. По-перше, це – інерція. Юристи неохоче вживають нові звороти й терміни, оскільки зручніше послуговуватися вже відомими. По-друге, усвідомлена необхідність: вважається, що юристи (особливо адвокати) звертаються до ворожої аудиторії. Їхні опоненти прагнуть знайти прогалину чи недолік і використати це на свою користь. По-третє, ненадійність. На думку автора, сучасна правова практика не надає можливості винайти нові шляхи для втілення старих ідей [4]. Незважаючи на твердження "Complex concepts require complex language", значна кількість документів, написаних простою мовою, спростовує цю думку. У колах правознавців точиться дискусія проте, чи слід вважати plain language безпечним для вживання у юридичному дискурсі. Вочевидь, перевага й досі віддається legalese. Пояснюється це тим, що дуже важко знайти відповідник для терміноодиниць, послуговуючись звичайною мовою. Також науковці зважають і на те, що судді надають перевагу традиційному вживанню

мови права, а отже, усталені звороти, застарілі, проте традиційні визначення поширені в англomовному юридичному дискурсі. Одним із аргументів на користь цього є також і те, що постанови суду мають бути такими, які надалі важко оскаржувати. Отже, оскільки судді, коли виносять вердикт, надають перевагу складній юридичній мові, то ж усі юридичні документи й закони мають бути написані саме з урахуванням legalese. Але фактичні дослідження останніх років доводять, що насправді в судовій практиці документи складаються переважно простою мовою. Опитування суддів у США виявляє, що близько 80 % фахівців хотіли б послуговуватися документами, які укладено звичайною мовою, а не складною [3]. На користь вживання простої мови свідчить те, що такі документи є набагато простішими для розуміння, аніж традиційні. Оскільки вони зрозумілі як для фахівців, так і для осіб, не обізнаних у праві, то ознайомлення з ними заощаджує час, спрощує процедуру та є переважним. Наведемо, ще один чинник уживання ускладненої юридичної мови – бажання приховати правду, заплутати аудиторію й ускладнити розуміння інформації: "It [legalese] dissects the way in which the US government legalised torture in its prisons in Iraq and Guantanamo by continually redefining their interrogation practices and surrounding them in a fog of legalese" [9]. Також з-поміж імовірних причин вказують на те, що право традиційно вважалося точною інтелектуальною дисципліною та вимагало відповідного стилю на письмі. Формальний стиль також вважається необхідним для того, щоб надати вагомості висловлюванню. Також такий стиль висловлювання вживається для того, щоб вразити клієнтів, адвокатів і суддю. Науковці з іронією вказують на те, що legalese використовується для того, щоб клієнт не міг самостійно розібратися з певною проблемою, контролювати юриста та повністю залежав би від нього [6]. За влучним висловом Пітера Батта, "Legal English has traditionally been a special variety of English. Mysterious in form and expression, it is larded with law-Latin and Norman-French, heavily dependent on the past, and unashamedly archaic" [4]. Науковці пропонують такий стилістичний поділ правничих текстів: традиційний ("The Traditional style"), модернізований ("Modern English") і спрощений ("Plain English") [1, с. 118]. Широкого вжитку набув різновид традиційного стилю – "Legalese". Його часто вживають на позначення надзвичайно складних правничих текстів, розуміння та тлумачення яких видається майже неможливим. Як дослідники, так і пересічні користувачі права відзначають неможливість сприйняття інформації, наявної у правничих текстах. Неможливість розуміння різноманітних документів, складність і архаїчність мови, заплутаність та інформативна надлишковість зазнають справедливої критики. Набуває популярності рух на підтримку простої юридичної мови, так званої "Plain English": The plain English movement, sometimes called the plain language movement, seeks to promote the use of plain English over Legalese in business and law. Plain English is writing that is clear, concise, and readily understood by the target audience. The use of plain English lowers costs, improves productivity, increases credibility and reduces misunderstandings [5]. Через усвідомлення необхідності спрощення юридичного дискурсу виникають організації, діяльність яких спрямована на вироблення нових і спрощення старих стандар-

тів мови права. Це, наприклад, The Legal Writing Institute, The American Society of Writers on legal subjects. Уживання простої, зрозумілої мови видається необхідним і тому, що помилки, неточності тлумачення, двозначність, притаманні legalese, майже неможливі в цьому випадку. Проста мова не вимагає подальшого роз'яснення та тлумачення. Можливо, з часом, юридичний англомовний дискурс знає спрощення.

З погляду термінознавства й термінологічного перекладознавства, слід зважати на чіткий розподіл англо-саксонської термінології та уніфікованих національно-правових терміносистем. Перекладачеві варто брати до уваги історію й теорію права зарубіжних країн, правових систем сучасності, міжнародного приватного права та міжнародного публічного права.

Також слід зауважити, що для адекватного перекладу необхідно враховувати функціонально-стильову належність юридичних текстів (нормативно-правові акти чи доктринальне тлумачення цих актів). Перекладач має зважати й на етимологію термінів (питомі англійські, французькі, латинські юридичні терміноелементи). Особливою проблемою є випадки полісемії й синонімії термінів.

Проаналізувавши лінгвістичні та юридичні аспекти перекладу і тлумачення англійських термінів у юридичному дискурсі, виокремлюємо такі види перекладу зазначених одиниць стосовно таких термінів, які мають національно-правовий компонент значення (відсутність еквівалента в українському праві, синонімія та полісемія):

1) правовий аналіз, кваліфікація поняття й добір аналогічного терміна українського права: вибір терміна вважатиметься лише його контекстним уживанням;

2) описовий переклад термінів;

3) уживання еквівалентів термінів на позначення правових реалій.

Крім документів, які створюються в межах єдиної національної правової системи, є так звані гібридні документи, тобто створені в наднаціональній спільноті мультикультурного дискурсу, де немає лінгвістично нейтральної основи, включаючи більшість документів міжнародного права.

Усі переклади офіційними мовами міжнародних устанів є аутентичними і, як припускається, мають однакове значення. Кожна версія після ратифікації відповідною державою набуває чинності на її території. Застосовується принцип правової еквівалентності, принаймні теоретично; але на практиці міжнародні документи, які обговорюються в лавах комітетів, де присутні представники різних національностей, складаються більш стандартною мовою і часто уможливають використання буквального перекладу. Особливим випадком гібридних юридичних документів є законодавство Європейського Союзу: фахівці докладають зусилля, спрямовані на впровадження специфічної «Європейської» термінології в усі мови, створюючи з цієї метою спеціальні нові терміни. Коли такий «Європейський» термін відсутній, здійснюється пошук і подальше впровадження концептуального відповідника. Так поступово створюється спеціальна мова Euro-legalese, яка з часом суттєво полегшить роботу перекладачів. Юристи не можуть очікувати від перекладачів

створення паралельних текстів, ідентичних за впливом, але вони очікують, що перекладені тексти матимуть ідентичні правові наслідки. Якість юридичного перекладу певним чином впливає на ефективність правозастосування, ступінь регламентації конкретних відносин, отже, мова перекладу має забезпечити реалізацію суспільного призначення й відповідати правовому узусу. Це вимагає від перекладача абсолютно чіткого розуміння ситуативних, соціальних, контекстуальних правил, яких дотримується в процесі правотворчості законодавець іншої держави та іншої культури. У сучасних умовах діалогу культур вивчення лексико-семантичної системи мови й аутентичних культурологічних знань робить можливим формування більш якісного й повного національного образу світу, який є необхідним для здійснення успішного акту комунікації між представниками різних культур у найрізноманітніших сферах життя.

Висновки. Отже, перекладачеві варто зосереджуватися на певній галузі права, враховувати граматичні особливості, обсяг поняття, що перекладається, намагатися знайти український відповідник, прагнучи адекватного перекладу. Зрозуміло, що для адекватної передачі юридичної інформації мова перекладу має бути точною, зрозумілою та відповідати дійсності й правовим реаліям кожної з країн. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в ретельному вивченні перекладу англомовного законодавчого дискурсу.

Література:

1. Полубиченко Л.В. Язык юридической документации как объект учебного перевода в функционально-стилистическом аспекте / Л.В. Полубиченко, Н.П. Глинская // Вестник МГУ. Серия 19 «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 1999. – № 3. – С. 116–128.
2. Томсон Г.В. Курс юридического перевода (гражданское и торговое право) / Г.В. Томсон. – М.: МГИМО, 2004.
3. Bast C. Lawyers Should Use Plain Language // Florida Bar Journal. – 1995. – № 10. – С. 3–10.
4. Butt P. Legalese versus Plain Language // Amicus Curiae Issue. – № 35. – 2001. – P. 28–32.
5. Child B. Language Preferences of Judges and Lawyers: A Florida Survey // Florida Bar Journal. – № 32. – 1990. – P. 60–65.
6. Cohen M. How to Write in Plain English Instead of “Legalese” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.avvo.com/legal-guides/ugc/how-to-write-in-plain-english-instead-of-legalese>.
7. Mellinkoff D. The Language of the Law / David Mellinkoff. – Boston : Little, Brown and Co, 1963. – 526 p.
8. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache / Walter Otto. – Stuttgart : Der öffentliche Sprachgebrauch. Band II, 1981. – 678 s.
9. Taxi to the Dark Side [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/legalese>.

Джерела:

1. Електронна система документації з питань адаптації законодавства України до Законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eurodocssdla.gov.ua.
2. An online institute devoted to the study of language and the law [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.languageandlaw.org.
3. The original and revised versions of the UK legislation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.legislation.gov.uk.
4. Переклад англомовної юридичної літератури / [Л.М. Черноватий, В.І. Карабан, Ю.П. Іванко, І.П. Ліпка]. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 656 с.

Ходаковская О. А. Специфика англоязычного юридического дискурса и особенности его перевода

Аннотация. В статье исследуются англоязычный законодательный дискурс в аспекте перевода и стандартизации. Определены его основные черты, рассмотрены причины возникновения осложнений и недопонимания в правовых текстах, предложены пути их устранения.

Ключевые слова: англоязычный юридический дискурс, перевод, язык права, юридическая терминология.

Khodakovska O. Specificity of the English legal discourse and peculiarities of its translation

Summary. The article investigates the English legislative discourse in terms of translation and standardization. Its main features are identified, the causes of complications and misunderstandings in the legal texts are considered, ways to eliminate them are suggested.

Key words: English-language legal discourse, translation, language, law, legal terminology.